

УДК 330.131.13:331.101.262 (477.64)

DOI: <https://doi.org/10.32782/CMI/2021-2-7>

Павлішина Н.М.

Національний університет «Запорізька політехніка»

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ: ОЦІНКА ТА МЕХАНІЗМ ПОСИЛЕННЯ

У статті висвітлені підходи до визначення окремих складових категорії «соціально-економічний потенціал» що дало змогу запропонувати його узагальнене трактування. Запропоновано алгоритм оцінки соціально-економічного потенціалу регіону. Наведено критерії ідентифікації динамічності ВРП регіону. Запропоновано двовимірну матрицю визначення рівня розвитку СЕП регіону. Обрано одиничні показники, сформовано таблицю даних, що становитимуть основу для розрахунку, проведено розрахунок показників у динаміці, та розрахунок показників оцінки стану СЕП Запорізького регіону у порівнянні з середніми по Україні. Запропоновано механізм посилення СЕП Запорізького регіону.

Ключові слова: регіон, потенціал, розвиток, соціально-економічний потенціал, Запорізький регіон, розрахунок, алгоритм, механізм.

Pavlishina N.M.

"Zaporizhzhia Polytechnic" National University

SOCIAL AND ECONOMIC POTENTIAL OF THE ZAPORIZHZHYA REGION: ASSESSMENT AND MECHANISM OF STRENGTHENING

The article defines the category of "socio-economic potential of the region". Summarizing the considered interpretations of the components of the category "Development of Socio-Economic Potential" (SEP) proposed by domestic scientists, it was noted that the development of a SEP is the capacity of a region determined from the standpoint of an administrative (normative) or economic (analytical) division, to promote the development of its strategic sectors in accordance with the resources and needs of society at a particular stage, in changing circumstances. And its outcome is the growth of the welfare of the population.

An algorithm for assessing the socio-economic potential, which includes three stages, is proposed. The preparatory stage includes: substantiation of the structure of the socio-economic potential of the SEP of the region, the choice of the methodology for assessing the level of development, the selection of local indicators for the assessment of the industrial environment of the SEP. The second stage – analytical (estimated), envisages: the formation of a table of data that will form the basis for calculation, calculation of indicators for assessing the state of the EPS region in the dynamics (for the period), calculation of indicators for assessing the state of the SEP region compared with the average in Ukraine (for a specific year). The third stage – the resultant, provides for identification of the dynamism of the region's development by the indicator of the gross regional product (GRP) and the construction of a matrix for determining the problem of the regions of Ukraine from the standpoint of the level of development of the SEP and determining the location of the region in it.

There are four types of dynamic economics and the criteria for identifying the dynamics of GRP in the region. Identification of the dynamism of the region's development will allow us to assess its problem in the area of socio-economic development and identify its direction.

A two-dimensional matrix is proposed which allows determining the location of the region among other regions, based on the values of the calculated indicators of social and economic development.

The choice of indicator indicators, which can form the basis for estimating the potential in terms of economic and social subpotentials, is substantiated. According to the results of calculations it was determined that in accordance with the proposed two-dimensional matrix Zaporizhzhya region falls into a group of regions with medium development of the SEP, and if the trend continues, it will shift to a group of regions that do not pay sufficient attention to the social sub-potential, focusing only on the economic one. It was noted that the SEP of the Zaporizhzhya region is an indicator of the effectiveness of the implementation of regional policy, since its indicators reflect the state of development and functioning of regional systems, as well as the quality of life of the population of the region. That is why it is necessary to pay much more attention to its strengthening. The mechanism of strengthening the SEP of the Zaporizhzhya region envisages implementation of a number of measures in the context of institutional, organizational, resource, economic, innovation-investment and social trends. The effectiveness of the results achieved will indicate the value of the selected indicators.

The implementation of the proposed measures will make it possible to reduce regional disparities in the development of the SEP, to form an effective system of regional reproduction, to create opportunities for reducing social contradictions.

However, the issues of assessing the effectiveness of the measures proposed to strengthen the SEP of the Zaporizhzhya region remain uncertain.

Keywords: region, potential, development, socio-economic potential, Zaporizhzhya region, calculation, algorithm, mechanism.

Актуальність проблеми. Нестабільність розвитку вітчизняної економіки, розрив відносно усталених економічних зв'язків, кризовий стан позначились на рівні розвитку соціально-економічного потенціалу країни, який може слугувати показником ефективності процесів трансформації української економіки. Подолання цих явищ та забезпечення сталого розвитку держави неможливе без розвитку регіонів. Фінан-

сова криза, яка вразила більшість країн світу позначилась і на соціально-економічному потенціалі України. При чому у регіональному розрізі її наслідки неоднозначні. Так регіони-лідери та регіони з наздоганяючою динамікою розвитку економіки, відчули на собі найбільший вплив. Це вимагає виявлення та покращення показників, за якими регіон мав би можливість нарощувати свій потенціал.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що питанням розвитку потенціалу у розрізі окремих його складових приділяють увагу значна кількість вітчизняних науковців Бевз І.А. [10], Бурдун А.Н. [4], Варналій З.С. [7], Гавриленко А.С. [17], Гедз М.Й. [5], Орлатий М.К. [1], Прохорова В.М. [8], Стельмащук А.М. [9], Ярошенко І.В. [24] та інші. Це свідчить про змістовний інтерес до даного питання. При цьому відмічено розроблена науково-методична база не дає можливості а ні навести єдине визначення категорії «соціально-економічний потенціал регіону», а ні розкрити його склад, а ні запропонувати інструменти його оцінки та використання. Недостатня дослідженість складових соціально-економічного потенціалу посилена кризовими явищами не дає можливість отримати точні дані про його поточний стан для конкретного регіону. Разом це негативним чином впливає на вибір та використання важелів, які могли б сприяти покращенню показників СЕП Запорізького регіону.

Метою статті є надання визначення категорії «соціально-економічний потенціал регіону», розробка алгоритму оцінки СЕП з обґрунтованим вибором показників-індикаторів, які можуть скласти основу для його оцінки у розрізі економічного та соціального субпотенціалів. Визначення рівня розвитку СЕП Запорізького регіону та формування дієвого механізму його посилення.

Викладення основного матеріалу дослідження. Зважаючи на багатокомпонентність поняття «соціально-економічний потенціал регіону» постає необхідним розглянути складові, що формують його сутність і зміст.

Поняття «регіон» має значну кількість трактувань, що зумовлює складнощі в оцінці його стану та розвитку. Як зазначає Орлатий М.К., у радянській науці поняття «регіон» пов'язували з «природно-економічним комплексом і централізованою системою державного планування й управління, розуміючи його як територіально-просторову одиницю» [1, с. 10]. У ст. 1 Закону України, «Про стимулювання розвитку регіонів» наведено таке визначення «регіон – територія Автономної Республіки Крим, області, міст Києва та Севастополя» а промисловий регіон – «район, в якому частка зайнятих у промисловості перевищує частку зайнятих у сільському господарстві, а також райони, на території яких розташовані закриті або такі, що перебувають у стадії закриття вугледобувні та вуглепереробні підприємства [2]. Тобто, регіон має чіткі географічні межі. Регіон – це «територія, яка за сукупністю елементів відрізняється від інших територій та характеризується єдністю, взаємопов'язаністю складових і цілісністю» [3, с. 15]. Таким чином, можна відмітити, що науковці та практики розглядають зміст поняття «регіон» з двох позицій: нормативній (ґрунтується на адміністративному принципі поділу) та аналітичній (групування територіальних зон зі схожими або взаємодоповнюваними характеристиками). Виходячи з визначень можна відмітити, що регіон розглядається як система: адміністративно-господарська або економіко-соціальна.

Поняття «розвиток» відображає процес і результат кількісних і якісних змін. Він завжди має «спрямованість, визначену метою або системою цілей. Якщо ця спрямованість позитивна, має розвиток визначається як прогрес, якщо негативна – регрес чи навіть депре-

сія» [4]. Виходячи з сутності категорії «розвиток» можна відмітити, що і розвиток регіонів відбувається у відповідності до певної мети. Частіш за все цією метою є зміни у економіці, промисловості, соціальній складовій;

Поєднання категорії «розвиток» та «регіон» дозволяє говорити про розвиток регіонів. У відповідності до ст. 1 ЗУ «Про стимулювання розвитку регіонів», стимулювання розвитку регіонів – це «комплекс заходів, які спрямовані на досягнення сталого розвитку регіонів шляхом поєднання економічних, соціальних та екологічних інтересів на загальнодержавному та регіональному рівнях, ... використання потенціалу регіонів в інтересах їх жителів та держави в цілому» [2].

Дане визначення вимагає уточнення сутності поняття «потенціал». Гедз М.Й. вважає, що потенціал – це «можливості, здібності, приховані, нереалізовані резерви досліджуваного об'єкта, які при зміні навколишніх умов можуть перейти з можливості в дійсність» [5, с. 34]. У Національній доповіді «Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів» наводиться таке визначення «потенціал – це сукупність необхідних для функціонування або розвитку системи різних ресурсів» [6, с. 14]. Виходячи з визначень можна відмітити, що потенціал – це все те, що здатне позитивно вплинути на конкурентоздатність регіону. При цьому сильні і слабкі сторони регіону приймають участь у формуванні потенціалу. Сильні сторони – це його наявний потенціал, слабкі сторони – резерв потенціалу.

Саме розуміння того, що не тільки природно-ресурсний, виробничо-технологічний, науково-дослідницький, інноваційний, трудовий та економічний потенціали формують сукупний потенціал регіону, привело до того, що деякі автори відходять від використання традиційного визначення «економічний потенціал» і надають перевагу вживанню «соціально-економічний потенціал» [1, с. 20; 17]. Таке формулювання враховує обмеженість ресурсів регіону, що зумовлює необхідність пошуку додаткових резервів для розвитку, а також підкреслює, що саме соціальна складова є джерелом підвищення продуктивних сил регіону. З огляду на це соціальний потенціал Варналій З.С. та Прохорова В.М. пропонують розглядати у розрізі двох складових: як систему елементів, що визначають соціальну активність населення та як потенціал людини (здоров'я, освіта, синергічна діяльність людини і співтовариства в регіоні) [7; 8, с. 220]. Таким чином, соціальні показники також відносяться до показників за якими доцільно оцінювати ступінь розвитку регіону. При цьому, у багатьох дослідженнях, зокрема, в дослідженнях ООН, виділяються дві складові добробуту, – рівень життя (рівень споживання) і якість життя. Останні включають такі показники: здоров'я населення, рівень освіти, якість навколишнього середовища, рівень соціальної напруженості [9, с. 78].

Резюмуючи наведені трактування складових категорії «розвиток соціально-економічного потенціалу» можна відмітити, що це спроможність регіону, визначеного з позиції адміністративного (нормативного) чи економічного (аналітичного) поділу, сприяти розвитку його стратегічних галузей у відповідності до ресурсів та потреб суспільства на конкретному етапі, в умовах, що змінюються. А його підсумком виступає зростання

рівня добробуту населення. Саме такою є мета розвитку регіону за нормальних умов функціонування.

Все вище зазначене вимагає від науковців перегляду існуючих та розробки нових підходів до оцінки соціально-економічного потенціалу (СЕП) регіону з урахуванням кризоутворюючих факторів, якщо такі мають місце. Узагальнюючи підходи до оцінки СЕП регіону можна запропонувати алгоритм його оцінки, який наведено на рисунку 1.

Перший етап оцінки СЕП регіону – підготовчий. Він включає в себе:

а) обґрунтування структури соціально-економічного потенціалу регіону. Узагальнюючи підходи до структурування СЕП можна виділити основні [5; 7; 11:

1) спрощений. Потенціал оцінюються у розрізі накопичення ресурсів (природний, екологічний, майновий, фінансовий потенціал), використання (інтелектуальний, техніко-технологічний, підприємницький потенціал) та управління ресурсами (інтеграційний потенціал);

2) з акцентуванням на економічній складовій;

3) з акцентуванням на інвестиційній складовій.

Перші три підходи не дозволяють оцінити розвиток соціальної складової;

4) з позиції готовності до розвитку – надає можливість оцінити стан СЕП регіону та відображає можливість для його реформування та розвитку;

б) вибір методики оцінки рівня розвитку СЕП регіону. Серед існуючих методик можна виділити [7; 12–13]: параметричні (за узагальненою системою одиничних показників), інтегральні (враховують вплив одиничних показників на кінцевий результат), з використанням коефіцієнтів, за показниками питомої ваги (дозволяють врахувати значимість одиничних показників у загальному результаті), методику аналізу ієрархій (полягає у послідовному аналізі показників), методика рейтингової оцінки (за рівнем внеску показника) та інші;

в) відбір локальних показників оцінки СЕП. У рамках наведених підходів до визначення структури СЕП

науковці включають в неї різні одиничні показники. Автор дотримується погляду, що сутність соціально-економічного потенціалу розкривається через висвітлення окремо економічного та соціального потенціалів.

Другий етап оцінки СЕП регіону – аналітичний. Він включає в себе:

а) формування таблиці даних, що становитимуть основу для розрахунку. Джерелом даних для розрахунку показників є дані регіональної та загальнодержавної статистичної звітності, Міністерства фінансів України, Міністерства економічного розвитку та торгівлі України, звітність Запорізької обласної державної адміністрації та інших виробників статистичної інформації;

б) розрахунок показників оцінки стану СЕП регіону у динаміці (за період). Розрахунок ведеться відповідно до обраних показників за наступними формулами:

1) для показників поданих у відносному виразі:

$$\Delta Z = Z_{ni} - Z_{n(i-1)}; \quad (1)$$

2) для показників поданих у натуральному або вартісному виразі:

$$\Delta Z = \frac{Z_{ni}}{Z_{n(i-1)}} * 100\%, \quad (2)$$

де ΔZ – розрахункове значення n -го показника, %; Z_{ni} – фактичне значення n -го показника, за поточний рік, %; $Z_{n(i-1)}$ – фактичне значення n -го показника, за попередній рік, %.

Відмітимо, що коли б метою оцінки було порівняння регіонів між собою необхідно було б запропонувати вагові коефіцієнти кожного з наведених одиничних показників. Однак, оскільки порівняння ведеться між поточним та минулим станом СЕП одного регіону, то даний аспект втрачає свою актуальність;

в) розрахунок показників оцінки стану СЕП регіону у порівнянні з середніми по Україні. Для розрахунків використовуються фактичні статистичні дані за поточний рік у відносному чи абсолютному виразі. Проводиться за формулами [13]:

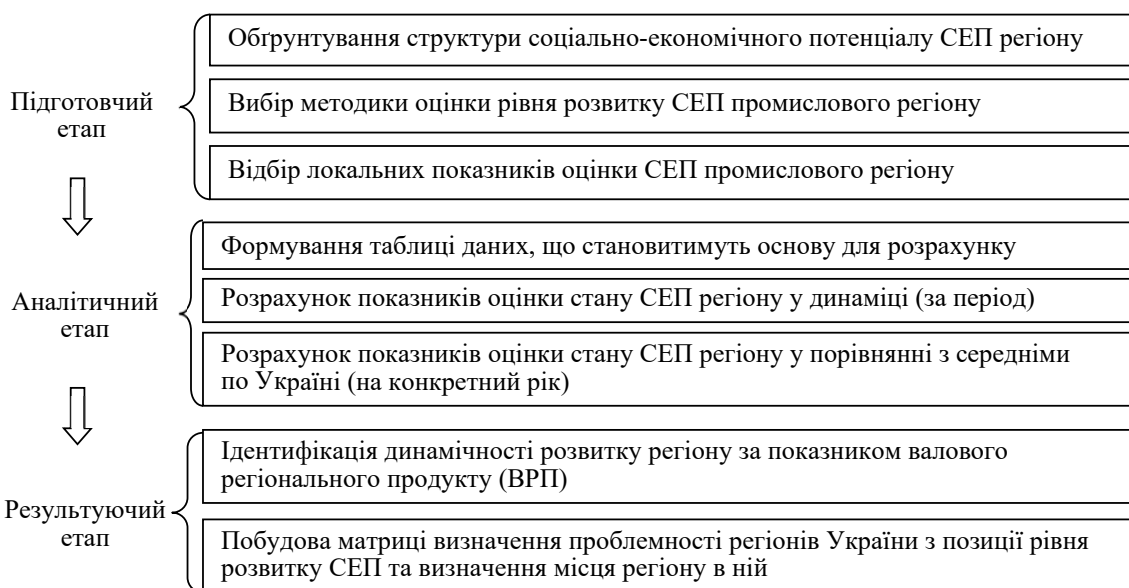

Рис. 1. Алгоритм оцінки СЕП промислового регіону

Джерело: розроблено автором на базі джерел 5; 7; 10–12

1) для показників-стимуляторів, зростання яких сприяє збільшенню показника:

$$\Delta Z = \frac{Z_{ni} - Z_{n\min}}{Z_{n\max} - Z_{n\min}}; \quad (3)$$

2) для показників-дестимуляторів, зростання яких сприяє зниженню показника:

$$\Delta Z = \frac{Z_{n\max} - Z_{ni}}{Z_{n\max} - Z_{n\min}}, \quad (4)$$

де, ΔZ – розрахункове значення n -го показника, %; Z_{ni} – фактичне значення n -го показника, за поточний рік %; $Z_{n\min}$ – мінімальне фактичне значення n -го показника за всіма регіонами; $Z_{n\max}$ – максимальне фактичне значення n -го показника за всіма регіонами.

Третій етап оцінки СЕП регіону – результуючий. Він включає в себе:

а) ідентифікацію динамічності розвитку регіону за показником валового регіонального продукту (ВРП). Показник ВРП є найбільш прийнятним для ідентифікації динамічності розвитку регіону оскільки є аналогом ВВП, що є одним з базових показників системи національних розрахунків, включений до системи показників прогнозування регіонального розвитку та використовується Міністерством фінансів України для розрахунку рівня фінансової підтримки регіонів при формуванні Державного бюджету України.

Козирева О.В. та Гейман О.А. виділяють наступні чотири типи динамічної економіки, критерії яких наведено у таблиці 3 [14, с. 97]. Ідентифікація динамічності розвитку регіону дозволить оцінити його проблемність в площині соціально-економічного розвитку та ідентифікувати його напрямом.

У науковій літературі та практиці господарювання для характеристики незадовільного рівня соціального та економічного розвитку регіонів використовується таке поняття, як «проблемні регіони»;

б) побудову матриці визначення проблемності регіонів у відповідно до рівня розвитку СЕП та визначення місця регіону в ній. Запропонована автором, двовимірна матриця, дозволяє визначити місце регіону у числі інших регіонів, спираючись на значення розрахованих показників соціального та економічного розвитку наведена на рисунку 2.

У матриці використано наступні визначення: $Z_{e.p.}$ – рівень розвитку економічного потенціалу регіону; $Z_{c.p.}$ – рівень розвитку соціального потенціалу регіону; $I_{e.cep.}$ – середній рівень розвитку економічного потенціалу регіонів України; $I_{c.cep.}$ – середній рівень розвитку соціального потенціалу регіонів України.

Вибір визначень вимагають пояснення. Рівень розвитку економічного та соціального потенціалів розраховуються як усереднені за всіма показниками,

Таблиця 1

Критерії ідентифікації динамічності ВРП регіону

№ п/п	Динаміка економіки регіону	Критерій	Умовні позначення
1	Випереджаюча	$\frac{\Delta ВРП_i}{\Delta ВРП_{ср}} \geq 1,0$	$\Delta ВРП_i$ – динаміка ВРП i -го регіону; $\Delta ВРП_{ср}$ – середнє значення динаміки регіонів країни, які мають значення цього показника вище за середнє по країні.
2	Наздоганяюча	$\Delta ВРП_c \leq \Delta ВРП_i \leq \Delta ВРП_{ср}$	$\Delta ВРП_c$ – середнє значення динаміки ВРП по регіонам країни.
3	Відстаюча	$\frac{\Delta ВРП_i}{\Delta ВРП_c} < 1,0$	
4	Деградуюча	$\Delta ВРП_i < 0$	

Джерело: [14, с. 97]

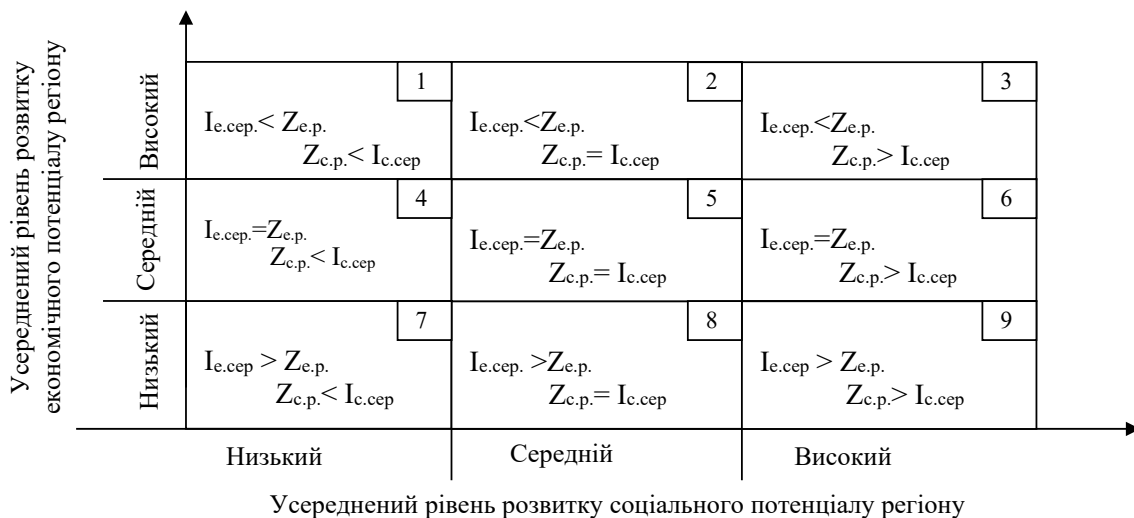

Рис. 2. Двовимірна матриця визначення рівня розвитку СЕП регіону

Джерело: авторська розробка

оскільки узагальнююче значення можна отримати лише врахувавши вплив усіх розрахованих показників. У категорію «середній» потрапили усі значення які знаходяться у межах +/- 2,5% від розрахункового значення середнього показника рівня розвитку економічного та соціального потенціалів.

На базі запропонованої системи проведено оцінку соціально-економічного потенціалу Запорізького регіону, як одного з найбільш розвинутих промислових регіонів України. Географія регіону у межах статті буде відображена м. Запоріжжя та областю. У відповідності до алгоритму (див. рис. 1) обрано одиничні показники, сформовано таблицю даних, що становитимуть основу для розрахунку, проведено розрахунок показників у динаміці (відповідно до формул 1 та 2), та розрахунок показників оцінки стану СЕП регіону у порівнянні з середніми по Україні (відповідно до формул 3 та 4). Зведені дані одиничних значень показників та результати розрахунків наведено у таблицях 2 та 3, відповідно для економічного та соціального потенціалів.

Для розуміння методики розрахунку ВРП необхідно надати деякі пояснення. Зокрема, офіційна статистика не наводить значення цього показника після 2014 р. незважаючи на те, що це ключовий показник, який характеризує рівень економічного розвитку регіону. Зокрема на запит у головне управління статистики у Запорізькій області було отримано лист-відповідь (№ 13.2-04/50 від 02.02.2017) у якому повідомлялося, що інформація щодо валового регіонального про-

дукту за 2015 р. буде опублікована 03.04.2017 р. а щодо 2016 р. пояснень не надано. Таким чином, дані щодо ВРП за 2015 та 2016 рр. відсутні. Тож для розрахунку було використано метод трендового аналізу.

Розрахунок інших показників таблиці було проведено з використанням формул 3 та 4. Оскільки розрахунок стосувався тільки Запорізького регіону, то мінімальні та максимальні значення за регіонами було замінено на середньостатичні по Україні.

Розрахунок показників соціального потенціалу дає змогу виявити внесок кожного з одиничних показників у інтегральний показник. Так, порівнюючи із середніми по Україні маємо можливість констатувати той факт, що більшість показує динаміку нижче від середньостатистичної. Тобто, соціальний потенціал регіону не розвинуто на належному рівні. Тільки за кадровим субпотенціалом, та середнім розміром допомоги по безробіттю, регіон випереджає середньостатистичні показники. Це свідчить про увагу до трудового ресурсу. Натомість є показники на які потрібно звертати підвищену увагу. Серед них: середньомісячна заробітна плата як номінальна, так і реальна, оскільки рівень її зростання суттєво нижчий ніж у середньому по Україні.

З розрахунків можна зробити висновок, що такий важливий показник як ВРП на одну має незначне відставання у темпах зростання у порівнні із загальноукраїнським. Це свідчить, про високий економічний потенціал регіону. Проте індекс ВРП все ж є нижчим за середній по Україні. Завдяки цьому показнику Запо-

Таблиця 2
Зведені дані одиничних значень показників та результати розрахунків економічного потенціалу [15–19]

№ п/п	Субпотенціал	Показник	Відхилення, 2015 до 2016 р., %	Середнє відхилення показника по Україні 2015 р. до 2016 р.	Розрахунок показника за диференціальним методом
1.	Макро-економічний	ВРП на одну особу, тис. грн.	99,5	101,7	97,8
		Індекс ВРП	99,62	100,5	99,1
		Індекс промислової продукції	96,7	102,4	94,4
2.	Маркетинговий	Обсяг реалізованої промислової продукції	107,5	120,5	89,2
		Оборот роздрібної торгівлі	104,9	103,7	101,2
		Вантажообіг за всіма видами транспорту	109,5	102,4	106,9
		Індекс промислової продукції (металургія)	99,9	106,4	93,9
		Індекс сільськогосподарської продукції	98,4	106,1	92,7
3.	Інноваційний	Індекс будівельної продукції	89,8	113,1	79,4
		Питома вага підприємств, що займалися інноваціями	120	97,9	122,6
		Питома вага підприємств, що впроваджували інновації. %	91,3	125,6	72,7
4.	Інвестиційний	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %	152,9	56,0	273,0
		Прямі іноземні інвестиції	89,5	102,7	87,1
5.	Зовнішньо-економічний	Індекси капітальних інвестицій у промисловість	82,5	115,5	71,4
		Показник експорту	76,5	119,2	64,2
		Імпорт товарів	85,9	101,8	84,4
		Коефіцієнт покриття експортом імпорту	89,17	92,43	96,47
		Середнє значення	99,37	104,0	

Таблиця 3

Зведені дані одиничних значень показників та результати розрахунків соціального потенціалу [15–19]

№ п/п	Суб-потенціал	Показник	Відхилення, 2015 до 2016 р., %	Середнє відхилення показника по Україні 2015 р. до 2016 р.	Розрахунок показника за диференціальним методом
1.	Кадровий	Кількість працівників наукових організацій	95,8	92,0	104,1
		Кількість докторів та кандидатів наук в економіці	100	96,0	104,2
		Кількість студентів у ВНЗ	94,2	95,6	98,5
2.	Життєвий рівень населення	Кількість населення	100,2	99,6	100,6
		Економічно активне населення у віці 15–70 років	99,0	99,4	99,6
		Зайнятість населення у віці 15–70 років	99,0	100	99,0
		Заборгованість із виплати заробітної плати	98,5	99,7	101,2
		Індекс споживчих цін (індекс інфляції)	112,2	113,9	101,5
3.	Соціальної забезпеченості	Середньомісячна заробітна плата одного працівника номінальна	117,1	123,8	94,6
		Середньомісячна заробітна плата одного працівника реальна	104,4	108,8	96,0
		Середній розмір призначеної протягом року субсидії	-	125,1	-
		Заборгованість із виплати заробітної плати	101,5	104,3	102,8
		Кількість осіб з доходами нижче середнього	-	106,4	-
4.	Працевлаштування	Кількість зареєстрованих безробітних	79,0	109,1	138,1
		Середній розмір допомоги по безробіттю	130,7	129,3	101,1
		Навантаження зареєстрованих безробітних на одне вільне робоче місце	65,3	66,25	101,45
		Середнє значення	99,77	104,32	

різкий регіон у відповідності до критеріїв ідентифікації динамічності ВРП регіону (див. табл. 1) може бути віднесений до регіонів з наздоганяючою динамікою розвитку економіки.

Щодо місця Запорізького регіону у двовимірній матриці визначення рівня розвитку СЕП регіону (див. рис. 2) то для визначення його місця необхідно згрупувати розрахункові дані та навести їх у вигляді таблиці. Оскільки у категорію «середній» потрапляють усі значення які знаходяться у межах +/- 5% від розрахункового значення середнього показника рівня розвитку економічного та соціального потенціалів, то необхідно зазначити діапазон даних. Результати розрахунків наведено у таблиці 4.

Виходячи з наведених у таблиці даних можна зробити висновок, що комплексні показники потрапляють у розрахований діапазон, що дозволяє віднести їх до

середніх. Таким чином, Запорізький регіон за рівнем розвитку СЕП потрапляє у квадрант 5. Однак, якщо збережеться поточна динаміка розвитку регіону, яку можна вважати наслідком кризових явищ, що мають місце в Україні, то він матиме великі шанси зміститися у квадрант 4, що свідчить про недостатню увагу саме до розвитку соціального потенціалу.

Таким чином, соціально-економічний потенціал який можна вважати індикатором потужності будь-якого регіону вимагає створення сприятливих умов для свого розвитку у першу чергу за рахунок якісного зростання його складових. То ж основним завданням сталого розвитку Запорізького регіону має стати посилення економічної та соціальної складової у зв'язку з новими економічними і соціальними умовами.

Аналізуючи здобутки науковців [20–24] та спираючись на результати проведеного у другому розділі ана-

Таблиця 4

Зведена таблиця показників рівня розвитку економічного та соціального потенціалів Запорізького регіону та в середньому по Україні

Показник	Од. вимір	Розрахункове значення	Діапазон значень (+/- 5%)
Рівень розвитку економічного потенціалу регіону	$Z_{e.p.}$	99,37	
Рівень розвитку соціального потенціалу регіону	$Z_{c.p.}$	99,77	
Середній рівень розвитку економічного потенціалу регіонів України	$I_{e.cер.}$	104,0	109,2 – 98,8
Середній рівень розвитку соціального потенціалу регіонів України	$I_{c.cер.}$	104,32	109,5 – 99,1

Джерело: розрахунок автора

лізу, які висвітлено у публікації [25], можна окреслити як доцільні для реалізації ряд напрямків. Пропонований механізм посилення розвитку соціально-економічного потенціалу Запорізького регіону наведено на рисунку 3.

Можливість реалізації окреслених напрямків передбачає державну фінансову та інформаційну під-

тримку, визначеність стратегічних пріоритетів у сфері соціального розвитку та захисту, системність реалізації реформ.

Висновок. У статті надано визначення категорії «соціально-економічний потенціал регіону», запропоновано алгоритм його оцінки та обрано показники-

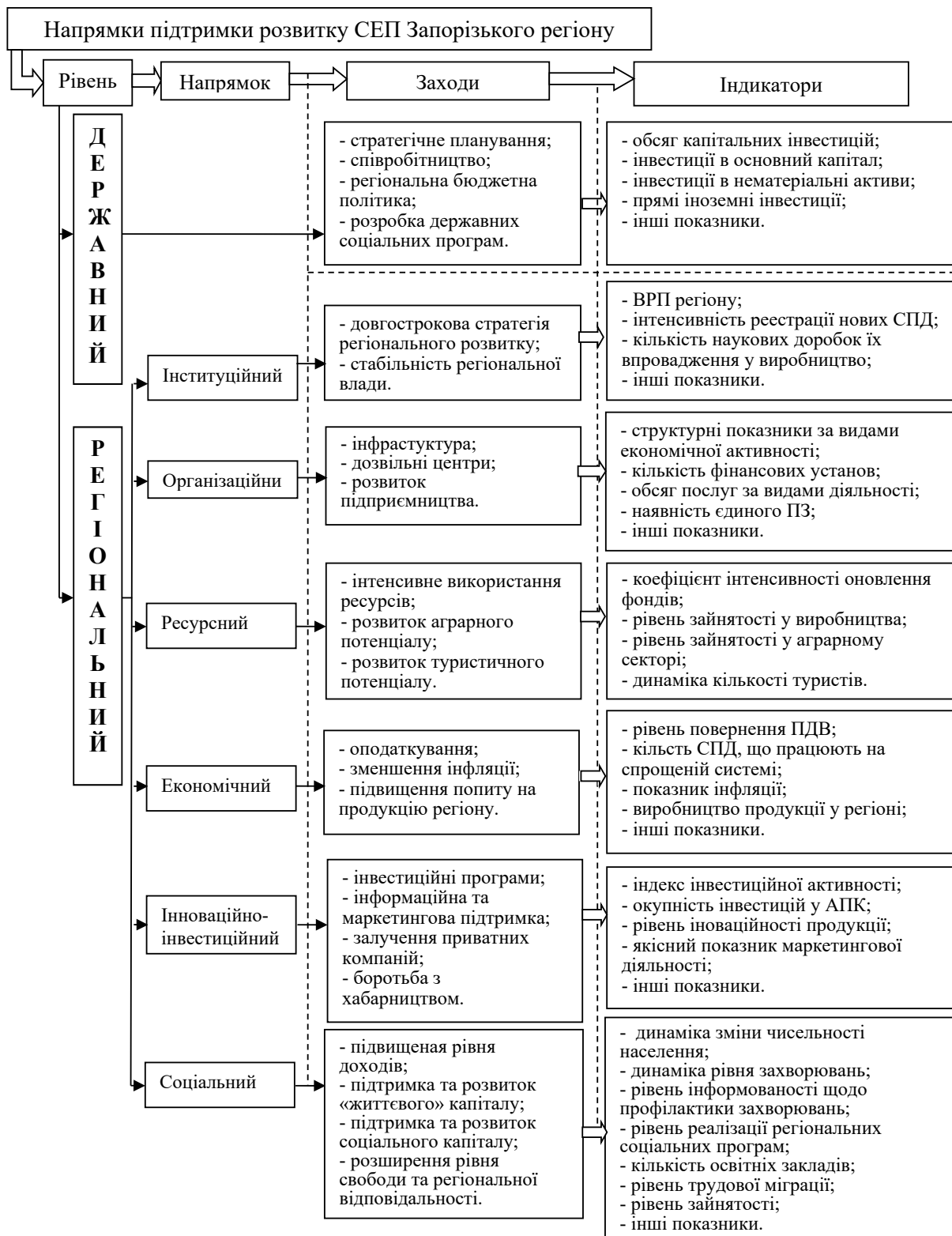

Рис. 3. Механізм підтримки розвитку СЕП Запорізького регіону

Джерело: розробка автора

індикатори, які можуть скласти основу для його оцінки у розрізі економічного та соціального субпотенціалів. Визначено, що у відповідності до запропонованої двовимірної матриці Запорізький регіон потрапляє до групи регіонів з середнім розвитком СЕП, при цьому, якщо тенденція збережеться, то він зміститься до групи регіонів, які не приділяють достатньої уваги соціальному субпотенціалі, зосереджуючись лише на економічному. Відмічено, що СЕП Запорізького регіону є індикатором ефективності реалізації регіональ-

ної політики, адже його показники відображаються стан розвитку та функціонування регіональних систем та відображають якість життя населення регіону. Впровадження запропонованих заходів надасть можливість зменшити регіональні диспропорції у розвитку СЕП, сформувати ефективну систему регіонального відтворення, створити можливості для зменшення соціальних протиріч. Проте невизначеними залишаються питання оцінки ефективності заходів, пропонує для посилення СЕП Запорізького регіону.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Орлатий М.К., Романюк С.А., Дегтярьова І.О. Ресурсний потенціал регіону : навч. посіб. Київ : НАДУ, 2014. 724 с.
2. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» № 2850-IV від 08.09.2005. URL: http://kodeksy.com.ua/pro_stimulyuvannya_rozvitku_reghoniv.htm.
3. Иванов И.Д. Европа регионов. Москва : Междунар. отношения, 1998. 192 с.
4. Бурдун А.Н. Цілі та критерії соціально-економічного розвитку регіону. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2008-1/doc/2/14.pdf>.
5. Гедз М.Й. Сутність та структура соціально-економічного потенціалу модернізації регіонів. *Фінансовий простір*. 2012. № 2 (6). С. 33–38.
6. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: національна доповідь [Електронний ресурс] / за ред. Е.М. Лібанової, М.А. Хвесика. Київ : ДУ ІЕПІСР НАН України, 2014. –776 с. URL: http://www.nbu.gov.ua/sites/default/files/nas_dop_2015.pdf.
7. Варналії З.С. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: монографія. Київ : Знання України, 2005. 498 с.
8. Прохорова В.М. Соціальний потенціал регіону : методологічні аспекти. URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/prpdaa/6.1/217.pdf>.
9. Стельмащук А.М. Відтворення соціально-економічного потенціалу регіону. *Сталий розвиток економіки. Всеукраїнський науково-виробничий журнал*. 2012. № 2 (12). С. 77–80.
10. Бевз І.А., Федяй Н.О. Оцінка соціально-економічного розвитку регіонів України у до кризовий і посткризовий періоди. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2168>.
11. Гавриленко А.С. Методика оцінки соціально-економічного потенціалу регіону. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2015/111.pdf.
12. Матросова Л.М., Пруднікова Л.О. Аналіз методик оцінки соціально-економічного розвитку регіонів. *Економічний вісник Донбасу*. 2008. № 3. С. 69–72.
13. Наказ «Про затвердження Методики розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку» № 114 від 15.04.2003. URL: http://uazakon.com/documents/date_1a/pg_ibcnog/index.htm.
14. Козирева О.В., Гейман О.А. Аналіз нерівномірності соціально-економічного розвитку регіонів України. *БізнесІнформ*. 2015. № 12. С. 93–104. URL: http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2015-12_0-pages-93_104.pdf.
15. Діяльність підприємств Запорізької області. Головне управління статистики у Запорізькій області. URL: http://www.zp.ukrstat.gov.ua/index.php?option=com_content&view=category&blog&id=38&Itemid=372.
16. Основні показники соціально-економічного розвитку м.Запоріжжя за 2016 рік. URL: <http://meriazp.gov.ua/test/data/file/%D0%9E%D1%81%D0%BD.%20%D0%BF%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B8%20%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BC%D0%B8%D0%BA%D0%B0%2001.06.2016.pdf>.
17. Основні показники соціально-економічного розвитку України // Головне управління статистики у Запорізькій області. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/mp/op_arh_op2016.html.
18. Соціально-економічне становище Запорізької області за січень–листопад 2016 року. Повідомлення Головного управління статистики. URL: http://www.zp.ukrstat.gov.ua/images/stories/Publ_svod_112016_veb.pdf.
19. Багатогалузева статистична інформація. Комплексна статистика. Головне управління статистики у Запорізькій області. URL: http://www.zp.ukrstat.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=6001&Itemid=100065
20. Особливості політики регіонального розвитку України на сучасному етапі. URL: http://www.osvita.lviv.ua/textes/o_regiony.html.
21. Сімків Л.Є. Проблеми диспропорційного розвитку регіонів України та шляхи їх подолання. *Інноваційна економіка*. 2013. № 6. С. 122–128.
22. Соціально-економічний розвиток регіонів [Електронний ресурс] // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Sotsialno-ekonomichniiRozvitokRegioniv>.
23. Возна Л. Напрями активізації використання потенціалу регіонів України. Відділ економічної та соціальної стратегії. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://old.niss.gov.ua/monitor/august08/10.htm>
24. Ярошенко І.В. Ідентифікація проблемних регіонів України та визначення пріоритетних напрямів їх розвитку: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.05 [Текст] / І.В. Ярошенко – НАН України, Н.-д. центр індустр. проблем розвитку. – Харків, 2015. – 21 с.
25. Павлішина Н.М., Безверхая В.О. Оцінка соціально-економічного потенціалу промислового регіону на прикладі Запорізького регіону. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова*. 2017. Т 22. Вип. 4 (57). С. 133–137.

REFERENCES

1. Orlatiy M.K. (2014) Resursniy potentsia regionu [Resource potential of the region]. Kyiv: NADU. (in Ukrainian)
2. Law of Ukraine (2005, September 8) Pro stimulyuvannya rozvitku reghoniv [On the promotion of regional development]. Available at: http://kodeksy.com.ua/pro_stimulyuvannya_rozvitku_reghoniv.htm. (in Ukrainian)

3. Ivanov I.D. (1998) Evropa regionov [Europe of regions]. Moscow: Mezhdunar.otnosheniya. (in Ukrainian)
4. Burdun A.N. Tsili ta kriterii sotsialno-ekonomichnogo rozvitku regionu [Objectives and criteria of socio-economic development of the region]. Available at: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2008-1/doc/2/14.pdf>. (in Ukrainian)
5. Gedz M.Y. (2012) Sutnist ta struktura sotsialno-ekonomichnogo potentsialu modernizatsii regioniv [The essence and structure of the socio-economic potential of modernization of the regions]. *Finansoviy prostir*, no. 2(6), pp. 33–38. (in Ukrainian)
6. Libanovoi E.M., Khvesika M.A. (Ed.) (2014) Sotsialno-ekonomichnyi potentsial stalogo rozvitku Ukraini ta ii regioniv: natsionalna dopovid [Socio-economic potential of sustainable development of Ukraine and its regions: national report]. Kyi: DU IEPSSR NAN Ukraini. Available at: http://www.nbu.gov.ua/sites/default/files/nas_dop_2015.pdf. (in Ukrainian)
7. Varnaliy Z.S. (2005) Regioni Ukraini: problemi ta prioriteti sotsialno-ekonomichnogo rozvitku [Regions of Ukraine: problems and priorities of socio-economic development]. Kyiv: Znannya Ukraini. (in Ukrainian)
8. Prokhorova V.M. Sotsialniy potentsial regionu : metodologichni aspekty [Social potential of the region: methodological aspects]. Available at: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/6.1/217.pdf>. (in Ukrainian)
9. Stelmashchuk A.M. (2012) Vidtvorennya sotsialno-ekonomichnogo potentsialu regionu [Restoration of the socio-economic potential of the region]. *Staliy rozvitok ekonomiki. Vseukrainskiy naukovo-virobnichiy zhurnal*, no. 2(12), pp. 77–80. (in Ukrainian)
10. Bezv I.A. Otsinka sotsialno-ekonomichnogo rozvitku regioniv Ukraini u do krizoviy i postkrizoviy periodi [Assessment of socio-economic development of regions of Ukraine in the crisis and post-crisis periods]. *Efektivna ekonomika*. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2168>. (in Ukrainian)
11. Gavrilenko A.S. Metodika otsinki sotsialno-ekonomichnogo potentsialu regionu [Methodology for assessing the socio-economic potential of the region]. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2015/111.pdf. (in Ukrainian)
12. Matrosova L.M. (2008) Analiz metodik otsinki sotsialno-ekonomichnogo rozvitku regioniv [Analysis of methods for assessing socio-economic development of regions]. *Ekonomichniy visnik Donbasu*, no. 3, pp. 69–72. (in Ukrainian)
13. Order (2003, April, 15). Pro zatverdzhennya Metodiki rozrakhunku integralnikh regionalnikh indeksiv ekonomichnogo rozvitku [On Approval of the Methodology for Calculating Integral Regional Indices of Economic Development]. Available at: http://uazakon.com/documents/date_1a/pg_ibcnog/index.htm. (in Ukrainian)
14. Kozireva O.V. (2015) Analiz nerivnomirnosti sotsialno-ekonomichnogo rozvitku regioniv Ukraini [Analysis of uneven social and economic development of regions of Ukraine]. *BiznesInform*, no. 12, pp. 93–104. Available at: http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2015-12_0-pages-93_104.pdf. (in Ukrainian)
15. Main Department of Statistics in Zaporizhzhya Oblast. Diyalnist pidpriemstv Zaporizkoi oblasti [Activity of enterprises of Zaporizhzhya region]. Available at: http://www.zp.ukrstat.gov.ua/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=38&Itemid=372. (in Ukrainian)
16. Osnovni pokazniki sotsialno-ekonomichnogo rozvitku m.Zaporizhzhya za 2016 rik [The main indicators of social and economic development of the city of Zaporizhzhya for 2016]. Available at: <http://meriazp.gov.ua/test/data/file/%D0%9E%D1%81%D0%BD.%20%D0%BF%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B8%20%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BC%D0%B8%D0%BA%D0%B0%2001.06.2016.pdf>. (in Ukrainian)
17. Main Department of Statistics in Zaporizhzhya Oblast. Osnovni pokazniki sotsialno-ekonomichnogo rozvitku Ukraini [Key indicators of socio-economic development of Ukraine]. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/mp/op_u/arh_op2016.html. (in Ukrainian)
18. Messages from the Main Directorate of Statistics. Sotsialno-ekonomichne stanovishche Zaporizkoi oblasti za sichen – listopad 2016 roku [Socio-economic situation of Zaporizhzhya region in January–November 2016]. Available at: http://www.zp.ukrstat.gov.ua/images/stories/Publ_svod_112016_veb.pdf. (in Ukrainian)
19. Main Department of Statistics in Zaporizhzhya Oblast. Bagatogaluzeva statistichna informatsiya. Kompleksna statistika [Multisectoral statistical information. Comprehensive statistics]. Available at: http://www.zp.ukrstat.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=6001&Itemid=100065. (in Ukrainian)
20. Osoblivosti politiki regionalnogo rozvitku Ukraini na suchasnomu etapi [Features of the policy of regional development of Ukraine at the present stage]. Available at: http://www.osvita.lviv.ua/textes/o_regiony.html. (in Ukrainian)
21. Simkiv L.E. (2013) Problemi disproportsynogo rozvitku regioniv Ukraini ta shlyakhi ikh podolannya [Problems of the disproportionate development of Ukrainian regions and ways to overcome them]. *Innovatsiyna ekonomika*, no. 6, pp. 122–128. (in Ukrainian)
22. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. Sotsialno-ekonomichnyi rozvitok regioniv [Socio-economic development of regions]. Available at: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Sotsialno-ekonomichniRozvitokRegioniv>. (in Ukrainian)
23. Vozna L. Napryami aktivizatsii vikorisatnnya potentsialu regioniv Ukraini [Areas of activation of the use of the potential of the regions of Ukraine]. Viddil ekonomichnoi ta sotsialnoi strategii. Natsionalniy institut strategichnikh doslidzhen. Available at: <http://old.niss.gov.ua/monitor/august08/10.htm>. (in Ukrainian)
24. Yaroshenko I.V. (2015). Identifikatsiya problemnikh regioniv Ukraini ta viznachennya prioritetnikh napryamiv ikh rozvitku [Identification of problem regions of Ukraine and identification of priority directions of their development]. Kharkiv: NAN Ukrayini. (in Ukrainian)
25. Pavlishina N.M. (2017) Otsinka sotsialno-ekonomichnogo potentsialu promislovogo regionu na prikliadi Zaporizkogo regionu [Assessment of the socio-economic potential of the industrial region on the example of the Zaporizhzhya region]. *Visnik ONU imeni I.I. Mechnikova*, no. 4(57), pp. 133–137. (in Ukrainian)